

מאמר מיוחד ממרן ראש ישיבת 'יד אהרן' הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

בני הישיבות – שבט לוי 'לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן'

א

לימוד התורה בעומק העיון מתאפשר רק כשלא טרודים בענייני העולם

בפרשת תולדות מסופר על ברכות יצחק אבינו לבניו, יצחק מבקש לברך את עשו, ורבקה דואגת לכך שיעקב יהיה זה שיתברך, ויש להתבונן בדברים מדוע יצחק רצה לברך דווקא את עשו, האם לא ידע שהוא איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים, ומה סברה רבקה כשרצתה שעשו לא יתברך. ובמלבי"ם מצאנו שעמד על הענין, ונבאר את הדברים:

קודם חטאו של אדם הראשון, היה האדם כולו קודש לה' והרע היה מחוץ לאדם, כידוע. ומצינו בדברי חז"ל שלא היה צריך לדאוג כלל לפרנסתו ולא היה טרוד בענייני העולם, וכדאי' בגמ' סנהדרין נט, ב' 'אדם הראשון מיסב בגן עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין'. אולם לאחר שחטא נגזרה עליו הגזרה "בזעת אפיך תאכל לחם", שיצטרך לעבוד ולהיות טרוד בענייני פרנסתו. כך הייתה אמורה להיות הצורה האמיתית של יעקב. יעקב אבינו הלא הוא "איש תם יושב אהלים", והוא היה אמור להיות כולו קודש לה' בלא שום עסק בענייני העולם, כמו שהיה אדם הראשון קודם החטא. ואולם אם לא יהיה מי שידאג ליעקב אבינו לפרנסו, הוא יהיה מוכרח לעסוק גם בענייני העולם וזה יפריע לו מלהיות דבוק בה' בכל כוחו.

זאת הסיבה שיצחק רצה לתת את הברכות לעשו. הברכות הם הרי ברכות העולם הזה, ויצחק מצד אחד דאג ליעקב שיוכל לעבוד את ה' בלי שום טרדות, ומצד שני ידע יצחק שעשו אינו ראוי להיות מובדל ומופרש לעבודת ה', ופחד שיהיה כמו משפחות האדמה. ולכן יצחק אבינו בדאגתו לשני בניו יחד, רצה לתת את ברכות העולם הזה לעשו ולהפוך בזה את יעקב ועשו לעם אחד, שיעקב עוסק בעבודת ה' בלבד ועשו מפרנס אותו, ובאופן זה שניהם ילכו בדרך הראויה.

אולם רבקה ידעה שעשו יצא לתרבות רעה, ולא בלבד שלא ידאג ליעקב אלא אף ישתמש עם כל הברכות לרעתו של יעקב, ולכן דאגה שיעקב יקבל את ברכות העולם הזה, באופן שביעקב עצמו יהיו שני החלקים, שיש את אלו שיושבים ועוסקים בתורה ומנותקים ממה שקורה בעולם, ויש את אלו שדואגים לפרנס אותם, כדוגמת יששכר וזבולון, ויעו' בדברי המלבי"ם שהאריך בזה.

בנפש החיים בשער א' (ח - ט) מבאר, שכאשר שני הכרובים היו פונים זה אל זה, היה זה סימן שכלל ישראל דבוקים בהקב"ה בלבד בלא שום עסק אחר. וכך היה בדור המדבר שלא היתה לכלל ישראל שום טרדה של פרנסה, שאכלו לחם מן השמים ובגדיהם לא בלו, והיתה להם את האפשרות להידבק בה' באופן מוחלט. ואז העמידו את הכרובים זה מול זה, להראות על הדבקות הגמורה של כלל ישראל בהקב"ה שהתאפשרה בדור המדבר.

אולם לאחמ"כ בימי שלמה שהיו מוכרחים לפנות מעט אל עסק הפרנסה, העמידו את הכרובים מעט הצידה ולא זה מול זה ממש, הכל כפי דרגת הדבקות בה', יעו"ש בדבריו באריכות.

ומבואר מזה שדווקא כאשר לא עוסקים בשום דבר אחר כגון פרנסה, ניתן להידבק בהקב"ה באופן מוחלט, כך היה אצל אדם הראשון קודם החטא, כך גם היה בדור המדבר, וזה מה שהיה צריך להיות אצל יעקב אבינו, מה שנתקיים לבסוף אצל שבט לוי, כפי שיתבאר. אולם אם עוסקים וטרודים בעניינים אחרים מלבד עבודת ה', הטרדה הזאת מפריעה ברמה מסוימת לדבקות בה'.

יסוד זה מתבאר מדברי המכילתא בפרשת בשלח 'מכאן היה רבי שמעון בן יוחאי אומר לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן הא כיצד היה יושב ודורש ולא היה יודע מהיכן אוכל ושותה ומהיכן היה לובש ומכסה לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן, ושניים להם אוכלי תרומה'. ובנצי"ב (שם) כתב לבאר 'והטעם בזה, שעמל תורה בעומק העיון אי אפשר אלא בדעתא צלולתא מפשטת מכל טרדת פרנסה. והדבר הזה נמצא ביותר באוכלי המן שהיו בטוחים במזונותיהם ולא נצטרכו לשום אדם אפילו לאיזה טובת הנאה. שניים להם אוכלי תרומה, שהיו גם המה בטוחים בבועליהם שיתנו לכהנים יותר מן הלויים במעשרות...'

דוקא באופן שהאדם שקוע כל כולו בעמל התורה ניתן להבין אותה באמת בעומק העיון אולם אם עסוקים וטרודים בשאר דברים כבר לא ניתן להגיע לשלמות בהבנת עומק התורה, ולכן לימוד התורה בצורה המעולה ביותר נמצא אצל אוכלי המן שלא היו טרודים בשום דבר, כפי שכתב הגה"ת, וכן הכהנים שאינם טרודים כ"כ בפרנסתם יכולים להיות שקועים בעמל התורה, הכל תלוי עד כמה לא טרודים בענייני העולם.

ב

מי מובדל לעבודת ה' ומה נדרש ממנו

על מנת שהשכינה תוכל לשרות בעולם, צריך שיהיה מקום קדוש, מופרש ומובדל מן הטומאה ומחיי החולין. הספורנו לומד שקודם חטאו של אדם הראשון, העולם כולו היה ראוי להשראת השכינה, והשכינה שרתה בכל מקום. אולם לאחר החטא, השכינה כבר אינה ראויה לשרות בכל העולם וצריך לכך מקום מיוחד. ולמטרה זו הקימו את המשכן שהוא היה מקום מיועד, מוכשר ומוכן להשראת השכינה בכלל ישראל, וכפי שמבאר הרמב"ן בתחילת פרשת תרומה (בנוסף למה שכותב הרמב"ם שהמשכן עניינו מקום לעבודת ה').

כאשר בית המקדש היה קיים, היה הוא המקום להשראת השכינה. ומצינו שבית המקדש היה מובדל במחיצות ע"ג מחיצות מן העולם החיצוני, כפי שמובא במשנה במסכת כלים (פרק א') שיש בעולם עשרה דרגות של קדושה, ארץ ישראל, עיירות מוקפות חומה, לפנינים מן החומה, הר הבית וכו' עד לקדש הקדשים שהוא המקום המקודש ביותר.

ובתנחומא בתחילת פרשת פקודי מבואר, שהמשכן היה דוגמא של בריאת העולם, שכל מה שנברא בעולם בששת ימי בראשית, נברא כע"ז גם במשכן. וכותב המדרש 'בשישי נברא אדם שנא' ויברא אלקים את האדם בצלמו, בכבוד יוצרו, ובמשכן כתיב אדם שהוא כהן גדול שנמשך לעבוד ולשמש לפני ה'...'. והיינו שבנוסף לכך שהמקדש עצמו הוא מקום מופרש ומובדל מן העולם החיצון ומיועד להשראת השכינה, יש גם את ה'אדם' של המקדש שהוא כהן הגדול, וגם הוא נצטווה בדינים המרחיקים ומבדילים אותו משאר העם.

והנה חז"ל אומרים 'מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד' (ברכות ת, א). והיינו שמקום המקדש אחר החורבן הוא המקום שלומדים בו תורה. והמקום בו ממשיכים את מסורת התורה שבע"פ בצורתה האמיתית היא בישיבות. כך מבואר במדרש תנחומא בפרשת נח שהקב"ה כרת ברית על התורה שבע"פ שלא תשתכח מישראל, ולצורך קיום הבטחה זו קבע הקב"ה שתי ישיבות בכל דור שימשיכו את מסורת התורה שבע"פ. וכישיבות הללו הוגים בתורה יומם ולילה ועמלים בכל הכוחות להעמיד דבר על בוריו, כמבואר במדרש באריכות, עיי"ש.

ונמצא שהישיבות הם המקום שבו שורה השכינה אחרי החורבן. וה'אדם' של המקדש הזה הם

אלו שהוגים בתורה יומם ולילה וממיתים עצמם עליה. וכשם שבית המקדש ואלו שעובדים בו, מובדלים מכל מה שקורה בעולם ולא עוסקים בשום דבר מלבד התורה, כך גם הישיבות צריכות להיות מובדלות מכל ענייני העולם, ואלו שמשתייכים לשבט לוי אין להם לעסוק בשום דבר מלבד עסק התורה יומם ולילה.

וברמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל כותב ששבט לוי לא זכה בנחלת ארץ ישראל וביזתה יחד עם כולם משום שהובדל לעבוד את ה', ולשם כך הובדלו מדרכי העולם שאינם משתתפים במלחמות וכו'. ואח"כ כותב הרמב"ם שלא רק שבט לוי אלא 'כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים...'.
ומבואר ששבט לוי הם אלו שזכו להיות מובדלים לעבודת ה' והם אינם שייכים לשום דבר מענייני העולם, אלא מוטל על כלל ישראל לפרנסם ולדאוג לכל צרכיהם, והם אלו שזוכים להבין את עומק התורה אחרי שאין להם שום טרדה. וכן כל אחד שרוצה להיות מופרש לעבוד את ה' נהיה כמו שבט לוי.

והרמב"ם בלשונו כותב 'והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם'. וכוונת הדברים היא ע"ש הפסוק "האלקים עשה את האדם ישר והם ביקשו חשבונות רבים", וזה מתייחס לאדם הראשון קודם החטא, שהקב"ה ברא אותו 'ישר', והחשבונות הרבים הגיעו אחרי החטא. ועל זה אומר הרמב"ם שמי שמפריש את עצמו לעבודת ה' צריך לפרוש מכל החשבונות הרבים של פרנסה וכדו' ולהיות שקוע אך ורק בעבודת ה'. וזהו כפשנ"ת בתחילת הדברים שאדה"ר קודם חטאו היה מובדל לגמרי לעבודת ה', ורק לאחר החטא נגזר עליו לעסוק בפרנסתו, ומי שרוצה להיות מובדל לעבודת ה' עליו לנהוג במובן מסוים כמו שהיה אצל אדם הראשון קודם החטא.

והעולה מן הדברים, שבכדי להיות שקועים בלימוד התורה חייבים שלא להיות טרודים בענייני העולם, שהטרדות הללו מוציאות את האדם מהשקיעות המוחלטת בעומק הלימוד - התורה נמצאת בשלמות דווקא אצל אוכלי המן. ולכן גם כאשר יש טרדות של פרנסה ושאר עניינים שמוכרחים לעסוק בהם, לכה"פ יש להקפיד עד כמה שניתן, שלא להיות טרודים בהם אלא לעשות את מה שצריך בלי להיות טרודים יותר מכדי הצורך.

ואולם כאשר מתעסקים עם 'חשבונות רבים' לא ניתן להיות שקועים כראוי בתורה. בכדי להיות שקועים בעומק העיון יש להתנתק מן החשבונות הרבים. בחורי ישיבות באופן כללי אינם טרודים בפרנסה, אך מה מפריע להם להיות שקועים בלימוד? טרדות החברה! בחורים עוסקים ב'חשבונות רבים' הנוגעים לחיי החברה, חשבונות של 'מה יאמרו עלי', וזה מפריע מאוד ללימוד. האווירה החברתית טובה כאשר הבחור מצידו רוצה לעשות את הדבר הנכון והחברה אף מעודדת ומדרבנת את זה (ומתוך שלא לשמה בא לשמה), אך החשבונות הרבים שבחור חי תמיד לפי מה שיחשבו עליו ולא עושה את מה שמבין שראוי לעשות באמת זה פוגע מאוד.

עלינו להתעלות מעל החשבונות הקטנוניים הללו ולחיות בצורה ישרה כמו שעשה הקב"ה את אדם הראשון לפני שבאו החשבונות הרבים, ורק באופן זה ניתן להתעלות בתורה כראוי ולזכות להיות מבני שבט לוי.

ג

בניית האישיות של האדם חייבת להתבסס על ערכים נכונים

אולם יש לדעת, שגם מי שאינו שייך לשבט לוי, מכ"מ חובה עליו להשתית את הבנין האישי שלו על התורה הקדושה ללא עירוב של שום דבר חיצוני, ונבאר:

החזו"א באיגרת (ב, נ) כותב בענין שקידת התורה בימי הנעורים בזה"ל, 'מנויה וגמורה בסודם של רבותנו גדולי הדורות שלא להרשות לימודי חיצוניות לבני הישיבה בזמן שקידתם בתורה בהתלהבות נעורים, וראו את זה למפסיד בטוה, ורובם נתקלקלו אם במידה גדושה או מחוקה, או במקצתם, וקבעו למשפט ללחום בזה מלחמת מצוה'. החזו"א כותב שבתהליך צמיחת האדם ישנו שלב של 'התלהבות נעורים', ובזמן זה אין לערב לימודים חיצוניים עם השקידה בתורה, אלא לעסוק בתורה הקדושה בלבד.

ובביאור הענין יש להקדים מה שכותב המלבי"ם, שהלשון 'נער' הוא על שם שבתקופה הזו של החיים, מתחילים כוחות הנפש של האדם להתנער ולצאת מן הכת אל הפועל, וזהו הזמן בו צריך לחנך את הכוחות הללו לצד הטוב על מנת שלא יוקבעו לדברים רעים.

וכן ברש"י בפרשתנו על הפסוק "ויגדלו הנערים" כותב "כל זמן שהיו קטנים, לא היו ניכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם. כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודה זרה". ולכן הזמן המתאים לחנך את כוחות הנפש הוא דווקא בשנות הנערות.

והנה בברכת שמואל (קידושין סי' כ"ז) כותב בשם רבו הגר"ח דברים חריפים אודות אלו ששולחים את בניהם למקומות לא ראויים עפ"י התורה ובתורה"ד כותב 'אולם אם הוא מקמץ התורה מבנו אומר שם מו"ר דאם לא למד מאין יזהר בה ונעשה דל, וממילא אם לא נזהר הבן האם ילמד הוא לבן הבן, ונמצא ממילא סריס הדורות מן התורה והאמונה הטהורה והקדושה'. ומוסיף שם עוד 'וכתב עוד ואם תשאל ע"ז הלא יש כמה אנשים בעלי אומנות שאינן גדולים בתורה ובכ"ז אנשים יקרים ומאמינים המה בהשי"ת, והשיב ע"ז דהדבר הוא דהוא הכין את עצמו להיות גדול בתורה מפני שלמד בהחדר בתמימות ואולם כשרונותיו לא השיגו לזה וע"כ בזה לבד ע"י שהכין את עצמו לתורה נשאר צדיק ומאמין, עיי"ש בהרחבה.

ויסוד הענין הוא ששנות הנערות הם השנים בהם האדם מעצב ובונה את כוחות הנפש שלו ומשתית את בניינו האישי. ולכן בשנים הללו חובה לעסוק אך ורק בתורה ולפתח את הערכים של האדם בצורה הנכונה. אם בשנות הנערות שולחים את הבחור ללמוד דברים אחרים מלבד התורה והוא לוקח זאת בתור מטרה נוספת, הוא מפתח בזה את האישיות שלו ומבסס את כוחותיו על דברים נוספים מלבד התורה (אך גם מי שהתחיל בצורה כזאת יכול לתקן את זה לאחמ"כ בהמשך שנות הנערות).

מה שהיה בכל הדורות, שכולם גדלו עם הערכים הנכונים לתורה, ובאופן זה גם מי שבסופו של דבר לא נעשה גדול בתורה ועוסק במלאכה אך הוא הוציא את כוחות הנערות שלו על התורה ומעריך את התורה בערכה הנכון, ובזה הוא באמת שייך לתורה, וכפי שכותב רבינו יונה עה"פ "איש לפי מהללו" שהפנימיות של האדם היא מה שהוא מהלל ומעריך.

בדורות קודמים כולם גדלו כך וכולם ידעו שהכבוד האמיתי הוא "אין כבוד אלא תורה" ובאופן זה, את בניו ודאי ישלח ללמוד תורה וכן הלאה, אולם אם מלכתחילה במקום לשלוח את הבן ללמוד ולפתח את כוחותיו על התורה, גורמים לו להשתמש בכוחות שלו לדברים אחרים, זה חורבן לדורות משום שהאישיות של הבן מתפתחת בצורה לא נכונה.

ולכן בשנים הללו חייבים לקנות את סולם הערכים הנכון, לדעת מה חשוב באמת, ולהשקיע את הכוחות בלימוד התורה הקדושה וכפי שאומר החזו"א שלא לערב שום דבר חיצוני בהתלהבות הנעורים.

